

DEN GRØNLANDSKE KRIMINALLOVS BESTEM- MELSER VEDRØRENDE FORANSTALTNINGER OVERFOR PSYKISK ABNORME LOVOVERTRÆDERE

AF INGE LYNGE OG ANNE KØSTER

Det grønlandske retsvæsen er, når det gælder foranstaltninger overfor visse psykisk abnorme lovovertrædere med alvorlig kriminalitet henvist til i vid udstrækning at benytte danske behandlingsinstitutioner.

Da man i Grønland og Danmark opererer med hver sin kriminallov, vil de grønlandske lovovertrædere pådømmes foranstaltninger, som afviger fra den danske lovgivning. Dette kan give anledning til uklarheder, specielt med hensyn til tolkning af domme gældende for den gruppe, som overføres til behandling eller anbringelse i Danmark.

Vi vil hermed forsøge at redegøre for, hvorledes den grønlandske kriminallov anvendes overfor psykisk abnorme lovovertrædere i praksis, herunder præmisser for anbringelse eller behandling i Danmark henholdsvis i Grønland, idet der ikke tidligere har foreligget en sådan oversigt. Udgangspunktet er de erfaringer, som arbejdet med denne patientgruppe har givet grundlag for.

Praksis belyses dels ved en gennemgang af de relevante bestemmelser i den grønlandske kriminallov, dels ved en beskrivelse af, hvorledes loven er anvendt overfor grønlandske psykisk abnorme lovovertrædere i 5-års perioden 1978-83.

Den grønlandske kriminallov opererer ikke med begrebet straf og altså heller ikke strafegnethed- eller straffrihed. Den taler udelukkende om forbrydelser og foranstaltninger herimod, og den siger udtrykkelig i § 84, at der skal tilvejebringes sådanne oplysninger om sigtedes personlige forhold, som må antages at være af betydning for afgørelsen af, hvilken foranstaltning der skal anvendes overfor ham.

De §§ som åbner mulighed for overførsel til Danmark af psykisk abnorme lovovertrædere er

§ 113 som især omhandler egentlig sindssyge.

§ 102 som vedrører psykisk abnorme personer som ikke er åbenbart sindssyge, men primært truer retssikkerheden.

§ 104 som giver mulighed for at ændre en allerede pådømt foranstaltning i Grønland til en mere omfattende foranstaltning, eventuelt i Danmark.

Kriminallovens § 113 handler om særlige foranstaltninger overfor psykisk abnorme lovovertrædere: Såfremt gerningsmanden er i en tilstand af psykisk abnormitet kan retten, såfremt det findes formålstjenligt for at forebygge yderligere lovovertrædelser, bestemme at han skal anbringes på hospital eller anden institution om fornødent i Danmark. I tilfælde, hvor mindre indgribende foranstaltninger findes tilstrækkelig kan der idømmes sådan foranstaltning, herunder forsorg efter reglerne i § 94-98. For foranstaltningens varighed sættes ingen længste tid.

Bestemmelsen i denne § tager først og fremmest sigte på de egentlige sindssygdomme, men kan anvendes overfor alle former for psykisk abnormitet, hvor hospitalsanbringelse skønnes mest hensigtsmæssig. Den kan medføre dom til anbringelse i Sikringsanstalten i Nykøbing Sj. eller anbringelse på Amtshospitalet i Vordingborg, som ifølge aftale med Ministeriet for Grønland er forpligtet til at modtage psykiatriske patienter fra Grønland. Eller den kan medføre mindre indgribende foranstaltninger som psykiatrisk behandling, ambulante eller under indlæggelse i Grønland, eller på psykiatrisk hospital i Danmark, således at overlægen kan træffe beslutning om udskrivelse til fortsat ambulante behandling. Dom til psykiatrisk behandling kan kædes sammen med dom til kriminalforsorg, herunder krav om at pågældende tager ophold efter kriminalforsorgens bestemmelse. Foranstaltninger kan også udelukkende bestå i et pålæg om ambulante psykiatrisk behandling, eventuelt i forbindelse med dom til forsorg.

§ 113 giver ligeledes mulighed for anbringelse i særlige institutioner, eksempelvis for psykisk udviklingshæmmede. Den eneste betingelse, der skal være opfyldt, er at anbringelsen skal være formålstjenlig til forebyggelse af yderligere lovovertrædelser hos den psykisk abnorme lovovertræder. I praksis vil disse indgribende foranstaltninger dog kun finde anvendelse ved alvorlig kriminalitet.

For de sværeste tilfælde af psykisk abnormitet vil der kunne blive tale om et forløb af foranstaltninger fra den mest indgribende: anbringelse på Sikringsanstalten, efterfulgt af anbringelse på psykiatrisk hospital, senere psykiatrisk behandling under indlæggelse eller ambulante med pålæg om at lade sig genindlægge efter den behandlende læges skøn. Først når tilstanden efter disse aftrappende foranstaltninger er så god at risikoen for ny kriminalitet må anses for ubetydelig kan foranstaltningen endeligt ophæves. Før hver lempelse af foranstaltningen, som skal forelægges retten i hvert tilfælde, indhentes sædvanligvis både en udtalelse fra den behandlende overlæge og fra kriminalforsorgen, som ofte vil gå mere aktivt ind i behandlingen i takt med, at den lægelige andel mindskes. For lovovertrædere dømt efter den grønlandske kriminallov til anbringelse på psykiatrisk hospital i Danmark er der ikke udarbejdet særlige

retningslinier, men de regler, som findes i Rigsadvokatens cirkulære om foranstaltninger overfor dansk dømte sindssyge kriminelle, anvendes i praksis (A og B-forvaring). Det er derfor af afgørende betydning for administrationen af den dømtes ophold, at det klart fremgår af domsformuleringen, hvilken form for foranstaltning der er besluttet. (Anbringelsesdom svarende til A-forvaring eller behandlingsdom svarende til B-forvaring).

Andre bestemmelser af betydning for psykisk abnorme lovovertræderes overførsel til Danmark findes i § 102, stk. 3: Såfremt en person, der ifølge § 102, stk. 2 kan dømmes til anbringelse i anstalt på ubestemt tid, anses for uegnet til anbringelse i Grønland på grund af psykisk abnormitet eller giver en sådan anbringelse ikke tilstrækkelig sikkerhed, kan han dømmes til anbringelse på ubestemt tid i en psykiatrisk ledet anstalt under kriminalforsorgen i Danmark – i praksis anstalten ved Herstedvester.

Denne bestemmelse kan kun bringes i anvendelse overfor meget alvorlig kriminalitet – drab, røveri, voldtægt eller anden sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, trusler af særlig alvorlig karakter, brandstiftelse m.v. eller forsøg derpå, og det må efter karakteren af de begåede forhold og oplysningerne om sigtede, navnlig om tidligere kriminalitet, anses at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed og anbringelse på ubestemt tid findes påkrævet for at forebygge denne fare.

Hvis man skal beskrive forskellen på bestemmelserne i § 113 og § 102, handler § 102 om tilfælde, hvor især selve kriminaliteten – både den nuværende og tidligere begåede kriminalitet – tyder på at den pågældende er til fare for andre, om end ikke umiddelbart sindssyg. For § 113's vedkommende drejer det sig mere om at sygeligt motiveret forbrydelse og klart påvist psykisk sygdom præger gerningsmanden.

Ifølge § 104 er det muligt at ændre en dom som primært sigter på foranstaltning i Grønland til en mere omfattende foranstaltning i Danmark:

»Findes det (under anbringelse i anstalt i Grønland) hensigtsmæssigt på grund af den dømtes alder, helbredstilstand eller andre særlige omstændigheder, kan retten bestemme at han skal overflyttes til hospital eller egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg, om fornødent i Danmark. Sådan overførelse kan i almindelighed efter denne § ikke ske uden den dømtes samtykke.

Stk. 2: Hvis den dømte på grund af psykisk abnormitet viser sig uegnet til ophold i anstalt og overførelse efter stk. 1 ikke findes anvendelig kan retten bestemme, at han skal overføres til hospital om fornødent i Danmark, eller til en psykiatrisk ledet anstalt under kriminalforsorgen i Danmark (Herstedvester).

Retten kan ligeledes træffe bestemmelse om en sådan overførelse, hvis den dømte er anbragt i anstalt på ubestemt tid og anstaltanbringelse i Grønland viser sig ikke at give den fornødne sikkerhed«.

Bestemmelserne i § 104 stk. 2 sidste afsnit, kan anskues fra to synsvinkler. På den ene side indebærer de, at alle, som har dom til anstalt på ubestemt tid, kan risikere domsændring til Herstedvester »når anbringelsen ikke giver tilstrækkelig sikkerhed«. Vi er her i et område med gradvise overgange mellem disciplinære vanskeligheder og egentlige retssikkerhedsmæssige problemer. Men på den anden side giver denne bestemmelse også mulighed for i tvivlstilfælde at forsøge at gennemføre et anstaltsophold i Grønland, netop fordi muligheden for senere domsændring er til stede.

Mindre indgribende behandlingsmæssige foranstaltninger som kan fuldbyrdes i Grønland findes i § 97:

Det kan pålægges den dømte efter bestemmelse af kriminalforsorgen at:

- 1) Underkaste sig afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller i særlig institution i Grønland.
- 2) Underkaste sig revalideringsforanstaltninger eller lægelig behandling om fornødent på hospital i Grønland.

Hvem skal mentalobserveres?

Ifølge lov om rettens pleje kap. 5, § 18 F skal den sigtede underkastes mentalobservation, når dette findes at være af betydning for sagens afgørelse, og den med undersøgelsen forbundne ulempe eller bekostning ikke står i misforhold til sagens betydning.

Undersøgelsen kan foretages ambulant eller under indlæggelse på Dronning Ingrid's Hospitals psykiatriske afdeling, eller på dansk psykiatrisk hospital om fornødent på Sikringsanstalten i Nykøbing Sj.

En ambulant undersøgelse kan foretages frivilligt uden retskendelse, men såfremt sigtede er tilbageholdt, eller såfremt undersøgelsen medfører indlæggelse i psykiatrisk hospital kan denne kun finde sted efter kredsdommerens beslutning. I praksis vil der altid foreligge en retskendelse om mentalobservation.

Det er ikke således, at en bestemt forbrydelse under alle omstændigheder medfører beslutning om mentalobservation. Der foretages et konkret skøn i hvert enkelt tilfælde om mentalobservation findes påkrævet. Men der vil sædvanligvis kun ved forbrydelser af en vis grovhed og alvor opstå spørgsmål om mentalobservation.

Mentalobservation bør foretages, når der under sagsbehandlingen direkte opstår formodning om, at den sigtede er sindssyg, åndssvag eller i øvrigt i en tilstand af sværere psykisk abnormitet.

Også sagens karakter, herunder om motiv mangler eller virker åbenbart sygeligt eller uindføleligt kan i sig selv indicere mentalobservation.

Til indkredsning af sigtede, som bør mentalobserveres foretages sædvanligvis følgende:

- 1) Den stedlige distriktslæge anmodes af anklagemyndigheden om en vejledende erklæring som bør indeholde oplysninger om sigtede lider af en sygdom som kræver umiddelbar behandling, f.eks. indlæggelse i psykiatrisk hospital, eller eventuelt på det lokale sygehus. Om tilbageholdelse i arresten kan anses for forsvarlig eller om der f. eks. er fare for selvmord.
Om der i øvrigt i den sigtedes tilstand eller ud fra oplysninger om tidligere sygdomme er omstændigheder der taler for at der bør foretages mentalobservation eller andre lægelige undersøgelser.
- 2) Der indhentes oplysninger fra kriminalforsorgen om sigtedes personlige forhold, en kortlægning af hans levnedsløb først og fremmest ud fra sociale aspekter.
- 3) På grundlag af 1) og 2) samt sagens akter kan politimesteren i samråd med en af overlægerne på Dronning Ingrid's Hospitals psykiatriske afdeling indstille til kredsretten at der foretages en mentalobservation. Samtidig indstilles, hvorvidt observationen bør foregå ambulant medens sigtede er tilbageholdt i arrest eller anstalt, eller under indlæggelse i Dronning Ingrid's Hospitals åbne psykiatriske afdeling eller på en lukket afdeling på psykiatrisk hospital i Danmark, eventuelt på Sikringsanstalten.
- 4) Før nedlæggelse af påstand om mentalobservation i Danmark skal Rigsadvokatens godkendelse foreligge.

Anbringelse i Sikringsanstalt eller psykiatrisk hospital forudsætter at der foreligger en mentalobservationserklæring og en supplerende udtalelse fra Retslægerådet. Det samme gælder anbringelse i Herstedvester på grund af psykisk abnormitet. Loven har dog åbnet mulighed for at alene sikkerhedsmæssige grunde kan motivere anbringelse i Herstedvester, når forudsætningerne for tidsubestemt foranstaltning er til stede og anbringelse i anstalt i Grønland ikke giver tilstrækkelig sikkerhed (§ 102). Som tidligere nævnt kan også en senere overflytning fra anstalt i Grønland til Herstedvester finde sted af sikkerhedsmæssige grunde. Vi vil undersøge i hvilket omfang disse muligheder har været anvendt i undersøgelsesperioden.

Mindre indgribende foranstaltninger over for psykisk abnorme lovovertrædere, som ambulant psykiatrisk behandling, eventuelt med mulighed for indlæggelse på hospital i Grønland kan ligeledes kun idømmes på grundlag af en lægeerklæring, sædvanligvis af en speciallæge, men efter den hidtidige praksis forelægges kun de sager for Retslægerådet, hvor anklagemyndigheden overvejer

at nedlægge påstand om anbringelse på hospital eller anden institution i Danmark.

I et efterfølgende arbejde vil vi foretage en analyse af 5 års mentalobservationer, de påfølgende domme og ændringer i den retslige status 1½ – 5½ efter observationen.

LITTERATUR

Den grønlandske kriminallov.

Lov om rettens pleje i Grønland.

Adresse: Inge Lynge,
Speciallæge i psykiatri,
Sprydet 73, 3070 Snekkersten.

Anne Køster,
Reservelæge,
Aunstrup Plejehospital, 4000 Roskilde.